

Aves Visum

Natuur- en Vogelwacht Rotta
nummer 145 september 2018

Natuur- en Vogelwacht Rotta

Opgericht 9 februari 1982

ANBI:RSIN-816580662

IBAN: NL60 TRIO 0254 40 52 23

KvK Haaglanden nr. 40464998

Website: <http://www.rotta-natuur.nl>

Lidmaatschap:

Volwassenen: min. € 12,50 per jaar

Jeugd tot 18jaar: min. € 6,25 per jaar

Donateurs: min. € 12,50 per jaar

Bestuur:

Voorzitter: Hans Sanders 06-40 56 77 69

hsas22@gmail.com

Vicevoorzitter: Anneke Zuidervaart 06-20 00 17 52

aezuidervaart@hotmail.com

Secretaris: Peter Wienbelt 06-46928252

secretariaat.rotta@gmail.com

Penningmeester en ledenadministratie:

Cor van de Lustgraaf 06-29 24 27 69

penningmeester.rotta@gmail.com

ledenbeheer.rotta@gmail.com

Bestuursleden:

Marijke den Oudendammer 06-28 51 81 05

Arend Hoogeveen 06-83 69 84 50

Henk Starink 06-28 54 40 03

Verenigingsgebouw Natuurcentrum Trefpunt Rotta

Hoeksekade 164

2661 JL Bergschenhoek

010 - 521 63 34 (alleen tijdens openingstijden)

Beheerder: Ad Somers 06-39 32 11 13

trefpuntrotta@gmail.com / info@rotta-natuur.nl

Openingstijden:

donderdag: 10:00 - 16:00

zaterdag: 12:00 - 16:00

Wergroepen

Rotta Kapoentjes/Rangers

Info bij Gert Jansen 010-51 15 720

rotta.jeugd@gmail.com

Rotta Natuurwerk

Info bij Rien van der Vorm 06 27 89 00 77

rienvandervorm@gmail.com

Rotta onderzoek

Info bij Aria van Ballegoie 010-45 52 261

avanballegoie@gmail.com

Trefpunt vrijwilligers

Info bij Aria van Ballegoie 010-45 52 261

avanballegoie@gmail.com

Rotta communicatie en website

Info bij birgitte.blom@kpnmail.nl

Website: Chris van Rijswijk cdvrijswijk@gmail.com

Rotta educatie

Coördinatorfunctie vacant

Kwartaalblad Aves Visum

Redactie: Machiel Brinkhorst, Arend Hoogeveen

Jan Smith en Hans Soeterbroek

Redactieadres: avesvisumredactie@gmail.com

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te wijzigen of te weigeren, waar nodig in overleg met de auteur(s). Overname van artikelen uitsluitend toegestaan met bronvermelding. Copyright van alle foto's blijft bij de fotograaf.

Druk: Editoo BV Arnhem

Inleveren kopij Aves Visum 146

Aves Visum 146 verschijnt in de tweede week van december

Inleveren van kopij voor 10 november 2018

Inhoud

Van het Bestuur / Van de Redactie	3
De Eik	4
Natuurinclusieve land- en tuinbouw: het is twee voor twaalf	6
Gewone oeverlibel of platbuik	8
Rotta Rangers - slootjesdag	9
Herinneringen groeien aan zoals een boom aangroeit:	10
Rotta kapoentjes - lekker struinen	11
Territorium	12
De Fakkel - Trudy Wiggers verhaalt . . .	15
'Ruimtelijke Ontwikkelingen in de Zuidplas	16
Wood Wide Web	17
Paapje	18
Rotta Natuurwerk	19
Gehoord, gezien of gelezen	20
Ruimtelijke Ontwikkelingen in de Noordrand	21
Activiteitenkalender	22
Mystery Bird	24

Bij de voorplaat

Grote foto:

De eenzame eik in het Sterrebos bij Amerongen. © Ben Huber

Kleine foto's van links naar rechts:

♂Platbuik ©Jan Smith

Vervanging vlonderpad Koornmolengat © Klaas Verschoor

Fuut met jong © Arend Hoogeveen

Van het Bestuur

Henk Starink

Het zal u vast ook wel eens gebeuren: je leest over de buxusmot en kort daarna zie je ze in je tuin, bij de burens en in de hele wijk. Tijdens de vogelcursus leer je de tijftjaf herkennen en opeens hoor je deze onopvallende vogel elke dag. Na de geboorte van onze kleindochter viel mij op dat ik veel (groot)ouders met een baby of peuter zag. Het is kennelijk de aandacht die je bewustzijn prikkelt. Zo gaat het ook met de aandacht voor de natuur.

Soms is de aanleiding voor extra aandacht minder mooi. Dit voorjaar kwamen alarmerende berichten in de publiciteit, dat de insectenpopulaties dramatisch achteruitgaan. En ja, ook ik realiseer me dat ik na een zomers ritje nauwelijks dode insecten aantref op de voorkant van de auto. De achteruitgang betreft vooral de soorten die kenmerkend zijn voor het agrarisch landschap. Soorten die sterk afhankelijk zijn van natuurgebieden, lijken te profiteren van de herstelmaatregelen in deze gebieden. In de media is volop aandacht besteed aan het belang van (bestuivende) insecten voor de menselijke voedselproductie. Insecten zijn daarnaast essentieel als voedsel voor jonge vogels. Minister Schouten is geschrokken en gaat het gebruik van mest en bestrijdingsmiddelen substantieel terugdringen. Ook moet in de landbouwgebieden meer ruimte komen voor natuur en natuurlijke processen, zoals biologische bestrijders. Begin dit jaar ging het actieprogramma Nationale Bijenstrategie van start. Natuurmonumenten en De Vlinderstichting zijn veel in het nieuws. Alle publiciteit leidt tot meer aandacht en dat bewustzijn is hard nodig om zaken in gang te zetten. Iedereen kan immers bijdragen met nectarbloemen op het balkon of tuin, minder tegels in de tuin en door geen giftige bestrijdingsmiddelen te gebruiken.

Het bestuur van Rotta geeft prioriteit aan concrete acties om de biodiversiteit te bevorderen. Prachtige initiatieven zijn de aanleg van vlinderidyllen en bloemrijke graanakkers voor insecten en (akker)vogels. Ook adviseert Rotta erfgenamen en bewoners over insect- en vogelvriendelijke aanpassingen in de eigen omgeving. Op kleine schaal dragen deze acties bij aan een rijkere flora en fauna. Iedereen kan genieten van deze bloemenweides. Doet u ook mee om de insecten en de vogels een handje te helpen?

En dan is het toch goed nieuws, want Aristoteles zei het al: Alles wat je aandacht geeft, groeit. ♦

Rotta concretiseert meer biodiversiteit langs de Limiettocht. © Henk Starink

Van de Redactie

Jan Smith

De redactieleden schrijven zelf verschillende bijdragen voor Aves Visum, maar halen liever de door enthousiaste Rotta-leden ingestuurde verhalen uit de postbus. Daarnaast zijn er nog allerlei thema-artikelen, als bijvoorbeeld het derde deel over het jaarthema 'Bomen' van Ben Huber. Voor het interview met Cees van der Burg over natuurinclusieve land- en tuinbouw heeft de interviewer zich eerst grondig voorbereid op de materie. Het boeiende gesprek met Cees heeft hij uitgewerkt tot een interessant en leerzaam artikel.

In het TV-programma *Zomergasten* van zondag 12 augustus werd een fragment vertoond over: het Wood Wide Web, op pagina 17 kun je hier meer over lezen. Op de achterpagina laat Chris van Rijswijk de lezers al weer naar zijn 100ste Mystery Bird raden, wij waarderen zijn trouwe bijdrage aan Aves Visum zeer.

Van de Kapoentjes en de Rangers werden ook dit keer weer vele tientallen foto's gemaakt waaruit twee collages zijn gemaakt. Veel knip-/plakwerk en toepassing van andere Photoshoptools die de nodige tijd en aandacht vragen.

Ook aan de totstandkoming van deze Aves Visum ligt weer veel werk ten grondslag. De redactie heeft in een vroeg stadium de planning en een schatting gemaakt van het aantal pagina's van de nieuwe AV.

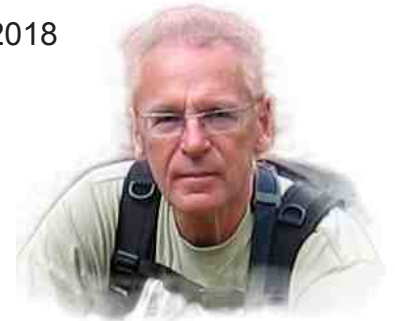
De opmaak van het blad gebeurt in de specifieke software van de drukkerij Editoo in Arnhem, waarbij ook geldt dat er moet worden gepast en gemeten om alles in goed leesbare pagina's te gieten. Al eerder hebben we gemeld dat we bezig zijn om de lay-out van Aves Visum te vernieuwen. Daarvoor hebben we regelmatig contact met Editoo over andere templates, lettertypes, kleurgebruik en dergelijke. Al met al zijn wij voortdurend bezig om elke AV nog fraaier te maken dan de vorige uitgave.

Pas in de eindvergadering - er wordt tijdens het hele productieproces vele keren vergaderd en overlegd - wordt de concept-AV vastgesteld en is daarmee drukklaar. Het meest recente ledenbestand wordt er in een speciale format aan toegevoegd en vervolgens wordt hele pakket opgestuurd naar Editoo om te worden gedrukt en geadresseerd voor de leden die AV 'van papier' willen lezen.

De redactie kan dan even 'tevreden' achterover leunen. Maar ja, soms kan het gebeuren dat we er tot onze schrik pas in de gedrukte versie achter komen, dat er toch storende onvolkomenheden in de tekst of de opmaak voorkomen.

Bijvoorbeeld in de vorige Aves Visum was in het artikel over de visdiefeilanden in de laatste twee zinnen een hinderlijke fout geslopen als gevolg van een knip-/plakwerkvergissing, die ook bij de eindredactie niet was opgevallen. Helaas, het mag niet, maar zoiets kan nu eenmaal gebeuren. Per slot van rekening blijft het vrijwilligerswerk en opbouwende kritiek neemt de redactie altijd zeer ter harte, *ter leeringh ende* - af en toe ook - *ter vermaeck!*

Wij wensen je desondanks ook met deze editie weer veel kijk- en leesplezier. ♦

Ben Huber

De Eik

(Quercus robur)

De zomereik (*Quercus robur*) is een bekende verschijning in onze natuur. Hij komt voor in de vorm van een hoge struik of een boom. Duizenden jaren voor Christus zijn ze ons land binnengebracht. Windje mee hielp daarbij niet. De vrucht (de eikel) moet namelijk worden verplaatst door bevriende dieren als de gaai, eekhoorn en bosmuis. Ook de kiemplaats moet geschikt zijn. Eiken hebben namelijk veel ruimte en licht nodig en groeien maar langzaam. Voor zijn verblijfsstatus moest hij de strijd aangaan met de overheersende en schaduw gevende beuk.

De oudste en dikste eik van Rotterdam staat op het Landgoed De Tempel in Overschie.

Vrijwel de meeste eiken in ons land zijn zomereiken en van alle Europese boomsoorten bereiken zij de hoogste leeftijd. Er zijn exemplaren bekend van meer dan vijftien eeuwen oud. De oudste en dikste eik van Rotterdam staat op Landgoed De Tempel in Overschie. Hij stamt waarschijnlijk uit 1840 en heeft een omtrek van circa vier meter. Bij Wolfheze staan de bekende Wodans-eiken. De schilders van de Oosterbeekse school hebben deze vele malen op schilderijen vereeuwigd. Eiken fungeerden bij boerderijen vaak als bliksemafleider of windvanger. De boer was daarbij verzekerd van de aanwezigheid van goed timmerhout.

Bladeren van de zomereik zijn zonder steel. De eerste twee letters vormen het ezelsbruggetje bij het op naam brengen van de boom. De eikels hebben wel een steel. Oudere eiken laten meestal in oktober en november hun blad vallen. De bladeren verteren moeilijk, bodembewoners zijn er ook niet gek op. Dieren eten gretig van de schors, het hout en de eikels. Een levende eik kent dan ook een rijke leefgemeenschap. Tot zijn bewoners horen o. a. de bosuil, de havik, spinnen, nachtvlinders en allerlei soorten insecten. De rupsen van de eikenbladroller (een vlinder) rollen zich graag in de bladeren om zo de boom vervolgens kaal te vreten. De koolmees voert deze rupsen graag aan zijn jongen. Voor de eikenpage is de eik de waardplant; deze vlinder is lastig waar te nemen omdat ze, vaak laat in de middag tot ver in de avond, hoog in de toppen van de eik zit. Vooral bij warm en droog weer dalen ze af tot lagere takken of zelfs naar bloeiende planten, zoals wilde liguster om de nectar van de bloemen te drinken.

Galwespen veroorzaken vaak met het leggen van de eitjes verschillend gevormde gallen op bladeren en bladknoppen van de eik. De vorm varieert per soort en generatie van de galwesp. Het weefsel van de bladeren en knoppen gaat op de plek waar het eitje wordt gelegd woekeren, waardoor zich een gal vormt. Bekende gallen zijn: het galappeltje, de ananasgal (ook eikenroosje genoemd) en de lensgal. Galappeltjes zijn, soms met drie of meer, in september en oktober aan de onderkant van het blad te zien. De grondkleur is groen, maar aan de zonkant is er vaak een blos. Het appeltje blijft ook lange tijd nadat het blad afgevallen is nog fris. De larve voedt zich vanuit het midden met het sapvlees, waardoor er een bolvormig kamertje ontstaat waarin het zich verpopt. Na het ontpoppen wurmt het zich richting het schilletje

en blijft daar nog een aantal dagen zitten. In december/januari komen de, alleen uit vrouwtjes bestaande wespen, naar buiten. Zonder te zijn bevrucht leggen zij een eitje in slapende knoppen aan de voet van de stam. Uit het zich daar vormende paarse fluweelgalletje komt vervolgens een nieuwe eerste generatie wespen die voorkeur hebben voor de bladeren. Bij de ananasgal legt de wesp een ei in een bladknop. Lensgallen zijn massaal op de onderkant van de bladeren te zien. Ze zien eruit als gelige platronde bolletjes, oudere gallen worden rood van kleur.

Vruchten van de eik zie je rond augustus in de boom verschijnen. De vrouwelijk bloemen zitten alleen of in klein aantal verspreid op een stevige aarsteel, die in de bladoksel ontspringt.

In de 16e eeuw was varkenshoeder nog een beroep. De varkenshoeder nam de varkens in de herfst mee naar het bos, waar ze zich vet konden eten aan eikels en paddenstoelen. Zie je langs een pad in het bos omgewoelde grond, dan is dat vaak het werk van wilde zwijnen die op zoek waren naar eikels. In hun zoektocht verspreiden wilde zwijnen via hun vacht zaden van planten. Gaaien en eekhoorns hamsteren eikels voor hun wintervoorraden. Ze verstopten hun voorraden vaak ver weg van de boom, waar ze lang niet altijd worden benut. Als de eigenaar de winter niet overleeft, nog wat overhield of is vergeten waar het was verstopt, kan een enkel eikeltje, als dat ook nog op een welgevallig plekje ligt, ver weg van het ouderlijk huis ontkiemen en wordt het voortbestaan op zeer beperkte schaal verzekerd. Weet een gaai

De alom bekende vrucht van de eik: de eikel.

dat hij in de gaten wordt gehouden tijdens het verstoppertje van de eikels, dan komt hij later terug om de eikels elders te verstoppertje. Bij eikels die in voorjaar al uitgelopen zijn, graaft de gaai zelfs alleen de dan overbodige lobben van de eikel op, het boompje laat hij staan.

Zwammen als de felrode parasitaire biefstukzwam ontstaan vaak op en in het langzaam verderterende hout van de zomereik. Deze zwam zorgt voor mooie verkleuringen van het hout, waardoor het erg geliefd is bij meubelmakers. Een andere, mogelijk parasitaire, zwam die op de stam van de eik voorkomt, is de doolhofzwam. Zijn naam heeft hij te danken aan de doolhofachtige structuur aan de onderzijde van de hoed. De prachtige trechtervormige hane-kam is een zwam van de zandgrond en groeit vaak in symbiose met een eik. Vooral op plaatsen met een hoge luchtvochtigheid komt op de bladeren van kiemplanten en bij de lage struikvorm, eikenmeeldauw voor en op afgevallene eikels de eikeldopzwam.

Knoopjesgal op eikeblad. © Piet Mulder

Biefstukzwam op een afgezaagde eik. © Ben Huber

Hout van de zomereik is donkerbruin, mooi getekend en door de langzame groei van de boom taai en hard. Het wordt gebruikt voor woning- en botenbouw, stokken, parket, afrasteringspalen, meubels en wijnvaten. Wijn krijgt van eikenhout een vanilleachtige smaak. Wijn rijpt tegenwoordig vaker, met een netje eikensnip-pers, in vaten van andersoortig materiaal. In veengebieden werden vroeger vaak eikenhouten loopplanken gebruikt. Het hout van de zomereik ontbrandt vrij moeilijk en is voor de open haard alleen bruikbaar in combinatie met andere houtsoorten. De schors van de takken is rijk aan looistoffen en wordt gebruikt door leerlooierijen. In vroeger tijden werd de schors in mei en juni daarvoor tot run vermalen door ekenschillers.

Bronnen: Nederlandse Oecologische Flora, Eik en Beuk
Jac P Thijse, Bladgroen-Bomen, deel 1 en Wikipedia. ♦

*Herinneringen groeien aan zoals een boom aangroeit:
- soms splitst de stam zich in een tweede en in nog een derde stam,
aan de meerstammige stam groeien takken en zijtakken,
en die zijtakken splitsen zich weer in andere zijtakken,
de hele boom komt vol knobbels, spataderen en wratten,
en in de grond vormen zijn wortels een verkleurde stad.
Ik woon in een oerwoud van zulke boomgroei-eels.
Soms verdringt de ene boom de andere en
stort de weggedrukte boom met enorm gekraak en
geritsel tegen de grond,
om daar na verloop van tijd volledig in te verdwijnen.
Soms groeien er uit de dode bast nieuwe schenten,
die nieuwe zich splitsende en vertakkende stammen worden,
waarvan de wortels zich voeden met de vertotting van wat
is vergaan: - herinneringen die niet meer worden herinnert.*

Peter Wienbelt las in zijn vakantie bovenstaande strofe in het boek *De Zondvloed* van Jeroen Brouwers. Het bracht zijn gedachten terug naar het jaarthema Bomen in Aves Visum.

Natuurinclusieve land- en tuinbouw:

het is twee voor twaalf”

Interview met Cees van der Burg

Tekst en foto's Jan Smilt

De urgentie om de biodiversiteit in Nederland te herstellen is inmiddels zo hoog, dat onder auspiciën van het Rijk zelfs een serieus deltaplan werd opgesteld. De aanleiding van dit plan werd aangevoerd door het NERN, het *Netherlands Ecological Research Network*, dat zo'n 18 organisaties had opgetrommeld om zich te buigen over deze problematiek. De betrokken partijen hadden weliswaar verschillende belangen, maar waren het er unaniem over eens dat het van het grootste belang was te zoeken naar integratie van natuur en land- en tuinbouw in landelijk gebieden - natuurinclusieve landbouw heet dat. Volgens LTO Nederland staat een goed verdienmodel voor ondernemers hierbij voorop: "het is niet de bedoeling om ondernemers dingen op te leggen, maar wel om ze een duidelijke visie te geven". Eigenlijk is het zaak om de eigen verantwoordelijkheid te nemen, maar in de praktijk wringt het wel een beetje.

Ik praat erover met Rotta-lid Cees van der Burg, opgegroeid in Berkel en gedurende zijn lange werkzame leven altijd betrokken bij de (glas-) tuinbouw. Cees was tot voor kort gedurende vele jaren gepassioneerd voorzitter van de Historische Vereniging Berkel en Rodenrijs. Vanaf het ontstaan van de plannen voor de aanleg van Natuur- en Recreatiegebied De Groenzoom voelde hij zich nauw betrokken bij de transitie en inrichting van zijn 'geboortegrond', eerst als lid van het Natuur- en Milieuplatform en tot op heden ook als actief deelnemer van Gebruikersplatform De Groenzoom.

Cees beschikt over veel kennis op het gebied van bodem- en waterbeheer en in die hoedanigheid fungeert hij regelmatig als aanspreekpunt en gesprekspartner naar de omliggende gemeenten Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp, de Hoogheemraadschappen Delfland en Schieland-Krimpenerwaard alsmede in Gebruikersplatform De Groenzoom. Steeds terugkerend thema daarbij is de wens om te komen tot natuurinclusieve land- en tuinbouw.

Vraag: wat wordt verstaan onder natuurinclusief produceren?

Cees: "Je leest en hoort er tegenwoordig steeds vaker over. Het betekent eigenlijk niets anders dan dat de natuur niet alleen optimaal moet worden gebruikt, maar ook gespaard en verzorgd dient te worden. Dat kan op veel verschillende manieren, zowel binnen de context van een bedrijf alsook op regionaal of zelfs Europees niveau. Maar er zit een addertje onder het gras: men moet streven naar een economisch zo rendabel mogelijke productiemethode. Hiermee is een conflict geboren, want natuurinclusief produceren brengt investeringen met zich mee die volgens de ondernemers moeten worden terugverdiend en liefst zo snel mogelijk. Daarbij worden weleens belangrijke zaken als lozing op het oppervlaktewater vergeten"

De waterkwaliteit van alle Europese wateren moet vanaf 2015 aan de eis voldoen dat een goed leefgebied wordt gevormd voor alle flora en fauna die er thuishoort. (KRW)

Vraag: is de waterkwaliteit in De Groenzoom dan in het geding?

"Voor het gebied van De Groenzoom wordt gestreefd naar een eigen, schone waterhuishouding, zonder externe toevoer van 'vuil' water dat nog niet voldoet aan de juiste ecologische kwaliteitsnormen die voor dit natuur- en recreatiegebied zijn opgesteld door de Beheerscombinatie. Het gaat ook de goede kant op, en dat kun je zien aan het glasheldere water en een rijke biodiversiteit er omheen. Er zijn echter nog steeds land- en (glas)tuinbouwbedrijven aan de randen van dit natuur- en recreatiegebied, de goede niet te na gesproken, die lozen op het oppervlaktewater. Onderzoek leert dat er in dat 'externe' water nog teveel residuen van gewasbeschermingsmiddelen zitten, zowel wat betreft soort als concentratie. Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard vindt wel tot meer dan vijftig (!) verschillende stoffen in hun wateranalyses, stoffen die niet in oppervlaktewater thuishoren. Naast de resten van chemische bestrijdingsmiddelen is er ook sprake van te hoge concentraties aan nutriënten - voedingsstoffen- als stikstof en fosfaat, maar ook zware metalen zijn geen uitzondering. Hoogheemraadschap Delfland monitort de hiervoor genoemde stoffen en gebruikt die als indicatoren voor de algehele kwaliteitsanalyse."

Vraag: zijn er normen waaraan de waterkwaliteit moet voldoen?

Van der Burg: "Jawel, want al in de jaren '90 werden door de Europese Unie normen vastgelegd in de zogenoemde Kader Richtlijn Water (KRW). Dat is geen vrijblijvend verhaal, want je moet weten dat de Hoogheemraadschappen op basis hiervan de belangrijke verplichting opgelegd hebben gekregen om te voldoen aan de wettelijk vastgelegde normen in die KRW. In die richtlijn is vastgelegd dat de waterkwaliteit van ALLE Europese wateren vanaf 2015 aan bepaalde eisen moet voldoen zodat een goed leefgebied gevormd wordt voor alle flora en fauna die er thuishoort. Verbetering van de ecologische waterkwaliteit staat daarbij dus hoog in het vaandel."

"de tuinbouwsector voor de gewassenteelt heeft het meest baat bij allerlei natuurlijke bestuivers. Een betere reden om zuinig om te springen met die beestjes, kan ik echt niet verzinnen."

"de sancties zijn over het algemeen laag en de mate van toezicht schiet voorsnog tekort. Van die rek- en strekoefening wordt door met name de glastuinbouwsector gretig gebruik gemaakt."

Vraag: begint dat nu vruchten af te werpen?

Cees: "Tja, het is eigenlijk een nogal rekbaar gedefinieerd begrip met een rekbare deadline. Alle EU-lidstaten moesten gezamenlijk voor elk van hun stroomgebieden actieprogramma's opstellen waarin alle aspecten van water aan de orde kwamen. Naast de ecologische eisen, kun je daarbij ook denken aan het bevorderen van grotere betrokkenheid van burgers bij het waterbeheer en aan de noodzaak dat de verschillende Europese wetten op het gebied van water en waterbeheer beter op elkaar worden afgestemd. Tot 2009 hadden de lidstaten de tijd om die maatregelenprogramma's op te stellen en in beginsel moest in 2015 een 'goede chemische toestand en een goed ecologisch potentieel en/of een goede ecologische toestand' bereikt zijn. Tegelijkertijd werd afgesproken dat die deadline van 2015 met twee 6-jaarlijks termijnen kon worden opgerekt. De waterkwaliteits-rapportages geven anno 2017 nog steeds aan dat het een en ander echter niet op orde is. In het algemeen kun je stellen dat de betrokken (partijen, overheden, hoogheemraadschappen en bedrijven) te laks zijn om aan de nationale regelgeving te voldoen. Overkoepelende brancheorganisatie LTO Nederland sluit weliswaar convenanten met de overheid af waarin maatregelen op bedrijfsniveau worden beloofd, maar die worden te vaak niet of nauwelijks uitgevoerd. Daar komt nog bij dat LTO geconstateerde overtredingen niet kan sanctioneren. Het wordt hoog tijd dat ondernemers hierin hun eigen verantwoordelijkheid nemen. Instanties als Milieudienst Haaglanden, DCMR Rotterdam en ook de lokale overheden die belast zijn met handhaving, verschuilen zich achter argumenten van geld- en personeelstekort. Het Hoogheemraadschap van Delfland voert sinds een aantal jaren controles uit op lozingen naar het oppervlaktewater in de glastuinbouw-gebieden. In het kader van haar zogenoemde 'gebiedsgerichte aanpak' sporen controleambtenaren lozingen en lekstromen op. Wanneer overtredingen worden geconstateerd, kan de ondernemer worden verplicht aanpassingen in de vuilwaterafvoer te plegen. Boetes die bij geconstateerde overtredingen worden opgelegd zijn tot nog toe aan de lage kant; voor een tuinder die vele honderdduizenden euro's omzet draait, stelt een geldboete van slechts enkele honderden euro's weinig voor. De sancties zijn over het algemeen laag en de mate van toezicht schiet voorsnog tekort. Van die rek- en strekoefening wordt door met name de glastuinbouwsector gretig gebruik gemaakt. Het Hoogheemraadschap Delfland verwacht met deze controles in 2021 afgerond zullen zijn.

Het is een kostbaar en langdurig traject. Het Hoogheemraadschap Schieland-Krimpenerwaard moet hier zelfs nog mee beginnen."

Vraag: wat zou er volgens jou moeten gebeuren?

Cees: "Het moet veel sneller en veel beter. Het is twee voor twaalf! Bijna dagelijks verschijnen in de media alarmerende berichten over de dramatische teloorgang van verschillende insectenpopulaties, zoals je weet, recent nog dat Duitse onderzoek. Naast dat binnen het ecosysteem insecten de belangrijkste voedselbronnen vormen voor veel vogelsoorten, heeft nota bene de tuinbouwsector zelf het meest baat bij die natuurlijke bestuivers voor hun eigen gewassenteelt. Een betere reden om zuinig met die beestjes om te springen, kan ik niet verzinnen. In een recent rapport dat Minister van Landbouw Carola Schouten naar de Tweede Kamer stuurde, staat met zoveel woorden *'dat de afname van insectengroepen mogelijk het gevolg is van het gebruik van fosfaten, stikstof en bestrijdingsmiddelen in de land- en tuinbouw.'*

In onze contreien slaat het gebruik van die voor het ecosysteem schadelijke middelen echter voornamelijk op de glastuinbouw. Het zijn met name de lozingen op het oppervlaktewater en in de bodem die zorgelijke vormen aannemen. Natuurlijk zijn die emissies, zoals ik hiervoor al heb aangegeven, gebonden aan allerlei mooie normen en voorschriften, maar vooropgesteld dient toch te worden dat is vastgesteld dat overschrijding van die normen in de Zuid-Hollandse glastuinbouw (lees in onze directe leefomgeving en pal naast De Groenzoom) het hoogst is van heel Nederland."

Vraag: Wat zou je de lezer in dit verband willen meegeven?

Cees: "Het is mede om die laatste reden van groot belang dat inwoners van omliggende gemeenten en gebruikers van de verschillende natuurgebieden hun ogen en oren openhouden en verdachte lozingen of afstort van afval melden bij bevoegde instanties. Mijn lijfspreuk is samen beleven, beheren en beschermen. Een melding aan de gemeentelijke afdeling Handhaving is vaak al voldoende voor actie van die kant. Iedereen heeft hierin een eigen verantwoordelijkheid, het gaat immers om het samen beleven, beheren en beschermen. Het wordt tijd voor schoner oppervlaktewater. Samen staan we sterk in het streven naar nog betere waterkwaliteit in het Rotta-gebied en zo ook in De Groenzoom." ♦

"Samen staan we sterk in het streven naar nog betere waterkwaliteit in het Rotta-gebied en zo ook in De Groenzoom."

Bronnen: [Referaat Cees van der Burg](#) / [Website Hoogheemraadschap Delfland](#) / [Website Ministerie van Landbouw](#) / [Website LTO Nederland](#)

voorbeelden van algengroei a.g.v. van een teveel aan nutriëntenresduën

gewone oeverlibel of platbuik ?

Tekst en foto's Jan Smith

In het moerasgebied van de Oostmeerpolder in De Groenzoom snorde iets rakelings langs mijn hoofd. Twee meter verderop streek het neer op het onverharde pad. Het was een libel, groot, met vier wijduitstaande vleugels met op elk ervan een zwart vlekje en een blauwe rug die in een lange zwarte punt eindigt. In mijn veldgids kwam ik uit bij de gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*), de grootste en meest algemene libel in Nederland, lid van de familie van de korenbouten (*Libellulidae*), een naam die ik nog niet eerder hoorde of las.

Zo'n zelfde libel had ik kortgeleden ook op bloeiende lavendel in een Zuid-Franse tuin gefotografeerd - precies hetzelfde dacht ik. Hoewel, toen ik de foto's naast elkaar legde, zag ik duidelijk dat ze qua uiterlijke kenmerken verschilden. Al zoekend stuitte ik op een beschrijving en afbeeldingen van de platbuiklibel (*Libellula depressa*). Op het eerste gezicht net zo groot en net zo blauw als de gewone oeverlibel; met dien verstande dat hij iets platter gebouwd is, een veel korter zwart puntje aan het eind van zijn lichaam heeft en opvallende zwarte vleugelaanzetten heeft.

Korenbouten jagen en verdedigen hun eigen vlakke plekje aan de waterkant meestal vanaf een wat hogere zitpost, zoals een lange plantenstengel. Komt er een geschikte prooi langs, dan volgt een korte en felle achtervolging waarbij het slachtoffer met de poten wordt gevangen en vaak nog in de vlucht wordt opgegeten.

Wanneer zo'n grote jongen vlak langs je scheert, betekent het dat je zijn gebied bent binnengekomen. Hij blijft je volgen en intimideren met schijnaanvallen tot je ver genoeg uit de buurt van zijn gebied bent en keert dan terug naar zijn stek. Hij valt nooit echt aan en bijt zeker niet.

Oudere mannetjes hebben een schitterend blauwe berijping op de rug, net een fluwelen dekentje - 'hoe ouwer, hoe blauwer'. De vrouwtjes zijn voornamelijk geelgroen gekleurd en doen naar mijn bescheiden mening qua schoonheid beslist niet onder voor hun partners.

Nog even over die vreemde naam korenbout.

De verklaring voor het element '-bout' in de familienaam wordt enigszins verklaard door de vorm en kleur die hem het uiterlijk geven van een metalen staaf (bout). Omdat de insecten weleens boven graanvelden werden waargenomen, legde men vroeger al snel verband met het koren - hetgeen het element 'koren-' verklaart. Mogelijk noemden anderen hem om dezelfde reden korenpikker, welke in betekenis gelijk is aan de naam korenmaaiër (in Zuid-Nederlands is pikken synoniem met maaien). De elementen '-pikker', '-stekker' en '-bijter' spreken voor zich, omdat vroeger werd aangenomen dat de libellen konden pikken, steken en bijten, iets dat overigens nooit werd bewezen.

In de nog maar kort geleden aangelegde waterpartijen omzoomd door gevarieerde oevervegetatie als in De Groenzoom, kun je ze allebei tegenkomen.

Al met al een fascinerend insect om eens goed voor te gaan zitten. ♦

Bron: Wikipedia – korenbouten; Website van de Vlinderstichting; *Brachytron* nummer 3, 1999 (Ned. Ver. voor Libellenstudie–NVL).

♂ platbuiklibel (*Libellula depressa*) ♀

♂ gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*) ♀

30 juni

TOPACTIVITEIT

SLOOTJESDAG

Kijk voor het hele verslag en de foto's op: <https://www.rotta-natuur.nl/851-rotta-rangers-het-leven-in-en-bij-een-sloot>

Collage: JanSmith - Gebruikte foto's ©Simon, Yvonne en Esmeralda

Natuur is het 'groene' antwoord

Het Klimaatakkoord is te veel gericht op energie, vindt *Lodewijk Hoekstra*. Oplossingen moeten we zoeken in de natuur. „Een park kan wel tot zeven graden koeler zijn dan de versteende omgeving.”

Welke parasol bindt fijnstof, dempt het stadslawaai, houdt regenwater in de bodem vast, zuivert de lucht en slaat CO₂ op? Juist, een boom. Als we de klimaatverandering en haar effecten willen beperken, laten we dan goed naar de natuur kijken - het kan heel simpel zijn.

Onlangs werden in Nederland de hoofdlijnen gepresenteerd van het beoogde Klimaatakkoord dat voortkomt uit intensief overleg tussen betrokkenen uit politiek, bedrijfsleven en milieubeschermingsorganisaties. Het doel is om de uitstoot van schadelijke broeikasgassen te beperken. Bij de aangekondigde maatregelen moet je denken aan zonnepanelen, windmolens en Nul op de Meter. Allemaal zonder meer lovenswaardig, maar de focus ligt hierbij op het terugdringen van energieverbruik.

Er is nog iets anders gaande. Biodiversiteit, landschappen en ecosystemen staan enorm onder druk terwijl de inrichting en het beheer van de openbare ruimte zelden op de natuur zijn toegesneden. Zo is volgens wetenschappelijk onderzoek tussen 1989 en 2016 de totale massa vlie-

gende insecten met meer dan 75 procent gedaald. Voor bepaalde weidevogels, zoals de grutto en de veldleeuwerik, is tussen 1990 en 2014 eveneens een teruggang van meer dan 50 procent vastgesteld.

Op dit moment beleven we in Nederland een van de droogste periodes ooit gemeten. In mei hadden we echter nog te maken met hoosbuien, die in het zuiden van het land voor miljoenen euro's schade zorgden. Volgens verwachting staan ons meer van dit soort extreme weersverschijnselen te wachten.

Om daarop in te spelen moeten we leren dat we de buitenruimte niet helemaal naar onze hand kunnen zetten, maar veel meer moeten inzetten op zogenaamde 'nature based solutions'. Dat betekent dat we natuurinclusief moeten gaan denken en handelen. 'Groen' heeft nu in de stedelijke omgeving vooral een decoratieve waarde en wordt daarom vaak als kostenpost beschouwd. De inzet zou juist moeten zijn dat natuur de kwaliteit van de leefomgeving, de ecologie en de biodiversiteit verhoogt. Het zorgt niet alleen voor een aantrekkelijke en gezonde plek om te leven en te werken, maar het bewaart ons

ook veel beter ten aanzien van het veranderende klimaat.

Het is bijvoorbeeld bekend dat water veel beter in de bodem kan wegzakken op plekken waar geen traditionele verharding is. In deze tijden van intensieve regenval en overstromingsgevaar is het wenselijk om bestrating tot het noodzakelijke te beperken. De vrijgekomen ruimte kan worden ingevuld met groenstroken die de kwaliteit van de leefomgeving bevorderen en tijdelijk water kunnen opvangen. Dat is een mooie vorm van meervoudig ruimtegebruik. Ook is de verkoelende werking van groen niet te onderschatten in stedelijk gebied waar warmte in de stenen en het asfalt opgeslagen blijft. Een park kan wel tot zeven graden Celcius koeler zijn dan de versteende omgeving.

Groen is niet alleen mooi in onze leefomgeving, het levert ook dienstbare functies waar we van afhankelijk zijn en die we weer moeten gaan waarderen. Biodiversiteit vormt de absolute basis van ons voedsel en van schoon water. Ze is niet alleen cruciaal voor ons overleven, maar ook voor cultuur, identiteit en de

kwaliteit van leven. Als we dat kunnen waarderen, leren we dat we te gast zijn in een ecosysteem. Dat ecosysteem moeten we op een fatsoenlijke manier achterlaten zodat de natuur die dienstbare functies kan blijven uitoefenen. Dat is beter voor natuur, milieu én voor de mens.

Mijn oproep als speler in de groene sector en strijder voor duurzaamheid is om de oplossingen van de natuur een plek te geven in het beleid omtrent klimaatverandering. We moeten beginnen te beseffen dat het serieus nemen van natuur minstens zo belangrijk is, om bijvoorbeeld weerbaarder te worden tegen de grillen van het weer. Als we denken vanuit de ecologie, dan merken we dat al deze vraagstukken ten diepste met elkaar zijn verbonden, terwijl oplossingen vaak voor het grijpen liggen.

Lodewijk Hoekstra is oprichter van NL-Greenlabel en ambassadeur voor Trees for All.

Gelezen in het NRC Handelsblad van 3 augustus 2018. Een artikel dat je 'groene' hart sneller doet slaan!

(Advertentie)

SOMMIGE DINGEN VERANDEREN NOOIT...

In een tijd waarin alles verandert, veranderen wij uiteraard mee. Toch zien wij als assurantiëkantoor dat er ook dingen hetzelfde blijven. Neem nu onze persoonlijke service. Onze klanten kiezen er al jaren bewust voor. En nee, dat is niet altijd duurder dan via internet. Het is wél 100% onafhankelijk en volledig afgestemd op uw situatie. U hoeft zelf niets uit te zoeken. **Hoe makkelijk is dat?**

OORD ASSURANTIËN. EERLIJK IS EERLIJK.

Noorderparklaan 20, 2660 AA Bergschenhoek T (010) 440 07 88, www.oordbv.nl

ROTTA KAPOENTJES

13 juni

LEKKER STRUINEN

Kijk voor het hele verslag en alle foto's op <https://www.rotta-natuur.nl/839-rotta-kapoentjes-lekker-struinen-in-de-natuur-13-juni-2018>

Territorium

Tekst en foto's Arend Hoogeveen

Een vogelterritorium is een gebied dat wordt bezet en zo nodig wordt verdedigd tegen soortgenoten. Het is bedoeld om voedsel te zoeken en nageslacht ter wereld te brengen en te verzorgen. Bij een voedselterritorium wordt de grootte bepaald door de benodigde hoeveelheid voedsel, terwijl een broedterritorium veel kleiner is. Dit omvat vaak slechts enkele decimeters rondom het nest. In het eigen territorium voelt een vogel zich sterk en verdedigt het door te dreigen en in het uiterste geval de indringer aan te vallen. Onder invloed van de zogenaamde territoriumdruk worden de beste territoria het eerst bezet, laatkomers moeten genoegen nemen met een minder goede stek.

Voedselrijke territoria zijn het meest begeerd en hebben vaak de felste mannetjes die vaak de beste wijfjes 'veroveren'

Zonder territorium begin je niks

De territoriumdrift – in gedragstermen de moeite die iemand doet om het beste plekje te bemachtigen – bij vogels is niet anders dan bij de menselijke soort. Voor vogels is een eigen territorium bittere noodzaak om te kunnen broeden en/of om zichzelf van voedsel te kunnen voorzien. Territoriumwetten zijn ongeschreven, maar het zijn wel wetten. Een territorium brengt rust. Als de grenzen van een territorium eenmaal zijn vastgelegd, weet iedereen waar hij aan toe is. Vogels geven de grenzen aan door gezang en vertoon. Mocht een buitenstaander de grens van het territorium van een ander overschrijden, dan zijn de poppen aan het dansen.

Bij vogels wordt meestal onder een territorium verstaan het gebied waar een vogelstel het nest heeft en voedsel zoekt voor de jongen. Maar dat is zeker niet het enige territorium. Bij roodborsten bijvoorbeeld verdedigen beide seksen een eigen voedselgebied, ook in de winter. Daarbij kan het gebeuren dat de echtelieden roodborsten van de afgelopen zomer elkaar fel bevechten als ze in de winter naar voedsel zoeken. Als een vogel eenmaal een territorium bezit, wordt hij door andere soortgenoten doorgaans gerespecteerd als eigenaar na het verrichten van wat symbolische handelingen.

Uit onderzoek is gebleken dat een groot aantal vogels niet aan voortplanting toekomt omdat alle geschikte broedgebieden bezet zijn door soortgenoten. Elk voorjaar zie je bijvoorbeeld groepen knobbelzwanen die tijdens het broedseizoen maar wat rondobberen. Het merendeel zijn jonge, nog niet geslachtsrijpe zwanen, maar er zitten heel wat volwassen knobbels tussen die maar wat graag aan een nest waren begonnen. Als ze maar een geschikte plek hadden kunnen vinden om een broedterritorium te vestigen, want: geen gebied om te broeden betekent ook geen nageslacht.

Een kuil als territorium

Ook bij de menselijke soort is er sprake van territoriumgedrag, kijk maar eens op een mooie zonnige dag rond op het strand. De territoriumdrift uit zich hier vaak door een ruimbemeten bad-handdoek of strandstoel, sommigen graven zelfs een kuil: de grenzen zijn duidelijk, de eigenaar voelt zich machtig en geeft aanzien. Onder invloed van de zogenaamde territoriumdruk worden de beste territoria het eerst bezet, laatkomers moeten genoegen nemen met een minder goede stek.

Een territorium moet wel iets bijzonders zijn, zelfs als het zo klein is als dat van een kokmeeuw. Het kuiken van een kokmeeuw dat in een broedkolonie gaat rondzwerven, wordt bijna zeker door andere kokmeeuwen afgeslacht omdat hij hun territorium binnen de kolonie binnendringt. Omgekeerd hoeft een kokmeeuwkuiken alleen maar de dreighouding aan te nemen tegen een volwassen kokmeeuw die het familieterritorium binnendringt. Buiten de kolonie is er bij de kokmeeuwen echter weinig van de territoriale drift te merken. Buren die elkaar binnen de kolonie in de veren zitten en een grote kokmeeuwbek geven, zoeken daarbuiten gezamenlijk naar voedsel. Voor niet-koloniebroeders ligt dat anders. Deze hebben meestal een combinatie van voedsel- en broedterritorium, ze broeden middenin hun voedsel. Het territorium wordt zo groot bemeten dat het voldoende eten oplevert voor ouders en jongen.

Territoriumdruk

Territoriumdruk - de noodzaak tot voortplanting - kan zelfs zover gaan dat vogels niet helemaal voor hen geschikte leefgebieden opzoeken. Bijvoorbeeld merels waren tot voor kort schuwe vogels die in bossen broedden. Merels zouden nooit naar de stad zijn getrokken als ze het in de bossen niet zo goed hadden. Zo goed dat er voor de beschikbare bossen te veel merels kwamen. Kortom, er moesten merels het bos uit. Die kwamen begin van de twintigste eeuw in stedelijke gebieden terecht en bleken over een aantal tot dan toe ongebruikte eigenschappen te beschikken die in de stad goed van pas kwamen.

Door dat 'nieuwe' land van generatie op generatie te exploiteren, kan er een nieuw type vogel ontstaan. In het begin zijn de verschillen nog klein, maar langzamerhand ontstaan er nieuwe rassen. Dat 'ombouwen' vindt niet in één mensenleeftijd plaats. Stads- en buitenmerels behoren nog steeds tot dezelfde soort. Het is ook niet te zeggen of het ooit twee verschillende soorten worden.

Wie in de herfst of winter een 'dansende' wolk spreeuwen in de lucht ziet, kan zich nauwelijks voorstellen dat al die spreeuwen in het voorjaar niets meer van elkaar willen weten. Ze splitsen zich dan in paartjes die allemaal een nestholte bevechten op andere paartjes. Er vloeit geen bloed, maar de grootste vijand in die periode is een soortgenoot. Boomkruipers geven er niets om als ze in de winter 'gezellig' bij elkaar hebben geslapen om te kunnen overleven, en om elkaar dan in het voorjaar naar het leven te staan bij de jacht op een nestplaats.

Merels zouden nooit naar de stad zijn getrokken als ze het in de bossen niet zo goed hadden.

Vogels zijn in staat handig in te spelen op de hoeveelheid voedsel in hun gebied. Het oppervlak van een territorium is geen vaststaand gegeven, maar wordt bepaald door de opbrengst. Voedselrijke territoria zijn het meest begeerd en hebben vaak de felste mannetjes die vaak de beste wijfjes 'veroveren'. Vertaald in termen van broedsucces levert dat meer jongen op. Vogelsoorten die veel eieren leggen zoals bijvoorbeeld koolmezen, kunnen, afhankelijk van rijke of magere territoria, wel zo'n twaalf tot vijftien jongen grootbrengen.

Kwikstaartterritoria zijn allemaal ongeveer even groot, de aanvoer van voedsel varieert uiteraard. De kwikstaart weet van dag tot dag hoeveel voedsel zijn gebied oplevert. Als het méér is dan hij kan opeten, laat hij een tweede kwikstaart in zijn territorium toe om te fourageren. Bij overvloed heeft dit als voordeel dat de territoriumhouder een 'schildwacht' erbij krijgt die voor gevaren waarschuwt en de grenzen verdedigt. Waarschijnlijk doen niet alleen kwikstaarten dit. Ook andere vogels laten 'mee-etters' toe in hun territorium, maar meestal valt dat niet zo op.

In de winter samen op de voedertafel, maar in de broedperiode dulden spreeuwen elkaar niet.

Spreeuwen die elkaar in de winter nog opzochten om te kunnen overleven, willen in het voorjaar niets meer van elkaar weten. Scholeksters doen aan gezamenlijke balts voordat de daarin ontstane broedstellen een territorium in bezit nemen. Een broedende knobbelzwaan weet zelfs mensen uit zijn territorium te jagen. Weidevogels als kievit, veldleeuwerik en grutto beschouwen het luchtruim boven hun nest ook als territorium, rietvogels als de rietgors en vlakkebroeders als de gele kwikstaart zingen vanaf een verhoging om hun territorium duidelijk te maken, spechten roffelen op hout om te laten horen dat ze geen andere mannetjes in hun gebied dulden en roodborsten onderhouden zelfs in de winter een voedselterritorium. Ook de vrouwtjes verdedigen zo'n gebiedje, vandaar dat beide geslachten zomer en winter zo'n opvallend rode borst hebben.

Spreeuwen en huismussen verdedigen alleen een broedterritorium, veel andere zangvogels moeten ook nog een voedselterritorium zien te krijgen. Het is een knappe prestatie om zover in de toekomst te kunnen kijken. Op het moment dat een bosvogel een territorium kiest, is het meestal nog een kaal bos. Toch weet hij dan al hoeveel gebied er nodig is om zichzelf, de partner en de jongen van voedsel te kunnen voorzien. Koolmezen hebben geen grote territoria nodig, ze zijn klein en eten heel gevarieerd. Specialisten als de groene specht (eet rode mieren) en de bosuil (eet muizen) hebben een groter territorium nodig. Huismussen zijn vrolijke straatjongens en -meisjes die met z'n allen aanvallen op buitenkansjes. Kiekendieven daarentegen volgen steeds een vaste afzoekroute, je kunt er de klok op gelijk zetten.

Weidevogels zetten geen prikkeldraadpaaltjes om hun territorium en toch zitten ze vaak mooi verspreid in het polderlandschap. Als twee buurlieden kievit elkaar even duidelijk willen maken waar de erfscheiding is, vliegen ze laag over de grond op elkaar af en gaan beiden tegelijk de lucht in. Het punt waar dat gebeurt markeert de grenslijn. Ook als er aan de rand van een weiland bijvoorbeeld kraaien verschijnen is aan het gedrag van broedvogels mooi te zien waar de territoria beginnen en ophouden. De indringer wordt met veel gebaar begeleid tot aan de grens van het eigen gebied en wordt daar opgewacht door het paar in het naastgelegen territorium om de potentiële predator te verjagen.

Een koekoeksvrouwtje zingt met een fijn hoog geluidje (heel anders dan het bekende *koekoek*) om een mannetje te lokken, het klinkt een beetje als *kwiek – kwiek - kwiek*. Zoals bekend maakt een koekoek gebruik van het territorium van de pleegouders waar ze haar ei aan toevertrouwt. De koekoek heeft dus geen zorg of er wel voldoende voedsel voorhanden is. De zaak is toch een

beetje ingewikkelder. Het is een beetje vreemd, maar een koekoeksvrouwje heeft wel degelijk een territorium. In dat territorium liggen zo'n dertien nesten van waardvogels (vaak heggemussen). In verband met risicospreiding is dertien eieren waarschijnlijk het minimum dat een koekoek legt en monitort gedurende de broed-/voedperiode de nesten waarin ze een ei heeft gelegd. Dat is al met al een fiks territorium waarbinnen een wijfje geen andere koekoeksvrouwjes duldt. Aan koekoeksgedrag zitten nog tal van onopgehelderde kantjes. De risico's die een koekoek loopt door haar eieren aan een andere vogelsoort toe te vertrouwen zijn niet gering. Van de 128 soorten koekoeken op de wereld zijn er zeker vijftig die aan broedparasitisme doen.

Elk jaar voeren vrijwilligers van Natuur- en Vogelwacht Rotta zogenoemde BMP-tellingen (Broedvogelmonitoring Project) uit. De werkwijze is - vanaf de randen van het gebied - het aantal broedterritoria te tellen op grond van het territoriumgedrag dat de nesthoudende vogels laten zien en horen. Zie in het groene kader bijvoorbeeld de resultaten daarvan in het plas-drasgebied in de Eendragtspolder. Opmerkelijk is hoeveel broedterritoria er worden geteld op dit relatief kleine gebied.

Broedterritoria in het plas-drasgebied Eendragtspolder				
Rode lijst-soorten	2014	2015	2016	2017
Slobeend	2	3	12	1
Wintertaling		6		
Zomertaling		3		
Porseleinhoen			2	
Tureluur	2	3	10	7
Grutto		1		2
Veldleeuwerik	9	13	12	10
Gele kwikstaart		2	5	4
Totaal alle soorten	100	122	231	176 broedparen

Geraadpleegde literatuur

Sinds Aristoteles in 350 voor Chr. de wereld er op attent maakte dat er zo iets als een territorium bestaat, zijn er bibliotheken over volgeschreven. Voor dit artikel is voornamelijk geput uit *Vogeltaal* door Jan van Gelderen (ISBN 90 6255 349 4), een uitgave van Vogelbescherming Nederland. ♦

De eenden zitten op gepaste afstand, in hun eigen kleine territorium, van elkaar. Zo kunnen ze als het nodig is ongehinderd wegvliegen.

INTEGRALE ONKRUIDBESTRIJDING VOLGENS 'DE PUNT METHODE'

DE JUISTE MACHINE OP DE JUISTE PLEK EN COMBINEER!

GEEN GIF MEER NODIG!

RED-GREEN®

- CO² neutraal
- Geen fossiele brandstof meer zoals LPG
- Gebruikt biomassa om mee te 'branden'
- Voor grootschalig werk

KANT BRAND STEKER®

- 5x per jaar strak gestoken grasrand
- Geen afvalkosten
- Lagere veegkosten
- Reinigende werking

BLUE-GREEN®

- CO² neutraal
- Elektrisch rijden
- Geen fossiele brandstof meer zoals diesel, maar biomassa
- Heet water 98°C
- Geen overlast, herrie en/of stof
- Eenvoudige techniek
- Voor kleinschalig werk

MACHINAAL VEGEN

- Dulevo 5000 D
- Euro 5 met Adblue
- Super fijnstoffilters
- Heel zuinig met waterverbruik
- Razend snel

- 'DE PUNT METHODE' IS GOEDKOPER DAN SPUITEN ALS JE ALLES EERLIJK MEETELT!
- GOED TOEPASBAAR MET INZET SW-MEDEWERKERS EN MENSEN MET EEN AFSTAND TOT DE ARBEIDSMARKT (SROI).
- GEEN RESISTENTE SOORTEN EN NIET WEERSGEVOELIG.

Een Rotta-er verhaalt over een persoonlijke ervaring in de natuur en wat dat bij hem of haar heeft losgemaakt. Aan het eind draagt hij of zij de fakkel over aan een andere Rotta-er die ons in de volgende Aves Visum zijn of haar (natuur) roerselen mee laat beleven.

Trudy Wiggers verhaalt . . .

Ina Geenen heeft mij gevraagd de fakkel van haar over te nemen en te vertellen hoe ik de natuur beleef. De natuur loopt als een rode draad door mijn leven. Als klein meisje ging ik (geboren aan de Eendrachtstdijk midden tussen de weilanden van de Eendragts-polder) zo gauw als het eerste lentezonnetje zich liet zien op bloemetjesjacht. Het begon met het klein hoeftblad, wat ik eigenlijk niet zo leuk vond om te plukken,, maar beter iets dan niets. En al snel liet het speenkruid zich zien, ook geen bloemetje om in een vaasje te zetten. Alleen als je ze in de zon zette, gingen alle knopjes helemaal open. Maar met madeliefjes stonden de weilanden vol en daar kon je heel veel leuke dingen mee doen bijvoorbeeld kettingen maken. En de pinksterbloem die al bloeide als het nog lang geen Pinksteren was. Maar sinds kort weet ik dat de pinksterbloem zijn naam te danken heeft aan de pinken die in het voorjaar buiten in de wei worden gezet. De naam pinksterbloem heeft niets te maken met Pinksteren. Het meest fascinerend vond ik de lis, waterlelie en de zwanenbloem die aan de waterkant van de Boschgracht stonden, menig keer kwam ik met natte voeten thuis.

Mijn kijk op vogels was toen nog niet zo groot, maar wilde eenden vond ik prachtig en vooral de kleine eendjes die dan bij ons bij de achterdeur gevoerd werden. Soms was er ook wel eens een zwaan maar daar moest je niet te dicht in de buurt komen, die kon lelijk naar je blazen. Bij het rietveld vlakbij de Hennipsloot ging ik kikkervisjes vangen en dan zag je in het heldere water een dikke vette watertor, wat ik toen best wel griezelig vond. Op de lagere school ving we rupsen en wachtten we op het verpoppen tot ze vlinders werden. In de herfst maakte ik een herfstdoos, daarvoor zocht ik dan paddenstoelen en mooie bladeren, kastanjes, eikeltjes en beukenootjes.

Maar mijn grote interesse voor Rotta kwam toen ik stopte met mijn slijterij. Ik wilde altijd al zo graag eens in het Koornmolengat kijken. Dus ben ik in de zomer met een avondrondeleiding daar geweest. Die wandeling heeft grote indruk op me gemaakt. Daar werd me een flyer uitgereikt hoe je lid kon worden van Rotta en wat er zoal te doen was. Dat was precies wat ik zocht, heerlijk wandelen in de natuur en vogels waarnemen en hun roep herkennen. Dus werd ik lid en deed met veel plezier mee aan de vogelherkenningscursus. Van de ledenwandelingen geniet ik intens, ze zijn altijd goed voorbereid in mooie natuurgebieden in Nederland en een gemeleerd publiek met veel kennis. Elke wandeling is zeer leer-

zaam. In januari gaan we naar de Zuid-Hollandse eilanden om eenden, ganzen en watervogels te kijken en hopen dan een bijzonder exemplaar te zien en te herkennen. In het voorjaar schenken we veel aandacht aan de weidevogels en de terugkomst van de overwinteraars en is het ook genieten van de eerste voorjaarsbloemen en de nieuwe knopjes en groene bladjes aan de struiken en bomen.

Met een van onze ledenwandelingen waren we in natuurgebied de Zaag in Krimpen aan de Lek waar in de rivierbedding lenteklokjes bloeiden. Ik had nog nooit van lenteklokjes gehoord, maar heb ze al jaren in mijn tuin staan, ik dacht dat het grote sneeuw-klokjes waren. Toen heb ik er ook nog een tuinboek op nageslagen. Zo kwam ik erachter dat er ook nog een zomerklokje is, maar de verschillen met het lenteklokje zijn moeilijk te herkennen. Afgelopen jaar in het gebied van de waterleidingduinen zouden we de waterspreeuw kunnen verwachten. Nou, we hebben hem goed kunnen bewonderen, hij zat echt te showen zodat we hem met gemak hebben kunnen fotograferen. Wat niet altijd lukt, vogels blijven echt niet zitten zodat je het juiste plaatje kan schieten. Maar ja, dat is ook een leuke uitdaging. Dit zijn ontdekkingen van de vele leuke en leerzame momenten tijdens een wandeling. Aan de ledenavonden beleef ik veel plezier met de vele interessante onderwerpen waaronder vogelreizen en reisverslagen.

Waterspreeuw in het waterleidinggebied. © Trudy Wiggers

Nu wil ik iets over mijn tuin vertellen, want daar begint toch echt mijn vogelontdekkingstocht. Het is een oude tuin met veel bomen en struiken waar de mussen een speciale boom hebben waarin ze zich goed kunnen verstoppen. Dat is maar goed ook, want af en toe bezoekt de sperwer mijn tuin om een prooi te vangen, laatst nog een tortelduif. En schuw was hij niet. Op een dag is hij er aan begonnen en dat was te zien aan het duivenverenpak dat op straat lag. De volgende morgen ging hij verder aan zijn maaltijd.

De tortelduif wordt vakkundig van zijn verenjas ontdaan. © Trudy Wiggers

Eind februari hang ik een webcam in een spreeuwhuisje. Het is heel leuk om te volgen en als de spreeuw nog niet gekozen heeft voor het huisje, komt de koolmees ook nog wel eens buurten. Tot nu toe zijn er wel eieren gelegd maar helaas nog niet uitgebroed. Maar ik houd hoop, volgend jaar nieuwe kansen. Aan spreeuwen bij mij in de tuin geen gebrek, het is nu begin augustus en door de warme zomer beginnen de druiven te rijpen, dat hebben de spreeuwen snel door, het lijkt wel de film *Birds* van Hitchcock: zo ongeveer dertig spreeuwen in de aanval.

Dit is mijn verhaal over mijn belevenissen in de natuur en met Rotta. Na de ledenwandeling kom ik altijd moe en voldaan thuis. En als de zanglijster me dan in de avondzon toezingt van de top van het dak denk ik, wat een een mooie vogel en wat fluit je een mooi liedje voor mij.

Yvonne Langendoen heb ik gevraagd van mij de Fakkelt over te nemen en haar natuurbeleving voor het decembernummer op te schrijven. ♦

Ruimtelijke Ontwikkelingen in de Zuidplas

Arend Hoogeveen

Het afgelopen jaar heeft het Recreatieschap Rottemeren samen met de Gemeente Zuidplas en een projectontwikkelaar meegedacht over de ontwikkeling van een woningbouwlocatie in het kader van de zogenaamde ruimte-voor-ruimte regeling aan de Middelweg te Zevenhuizen, in de volksmond *De Snelle* genoemd. Hier wordt ca. 18 ha. kassengebied gesaneerd en daarvoor in de plaats komen op ca. 10 ha. 36 luxe woningen. Deze locatie krijgt een hoofdontsluiting aan de Slingerkade en een secundaire ontsluiting aan de Middelweg. Tegelijkertijd wordt ook de ontwikkeling van de Noordrand van de Zevenhuizerplas meegenomen.

Plattegrond van de ontwikkellocaties in de Eendragtspolder en langs de Zevenhuizerplas.

Uitgangspunten

Het plan voor de ontwikkeling van de woningbouwlocatie staat niet meer ter discussie en het Recreatieschap zal in principe geen nieuwe gronden aankopen in het gebied. Vanuit de integrale benadering betreft het een ontwikkeling met recreatieve functies waarvoor de thema's (top)sport, gezondheid, educatie en natuurbeleving het uitgangspunt vormen. Het landschapsontwerp voor de gronden aan de Middelweg sluiten op een natuurlijke wijze aan op de (deels nog te ontwikkelen) recreatieve zone van zowel de Zevenhuizerplas als de Eendragtspolder.

Wensbeeld Noordrand Zevenhuizerplas/Eendragtspolder

Stedelijk/watersport/open/randend: Dit open gebied onderscheidt zich door zijn fantastische uitzichten. In de beschutting van de afwisselende randen kun je uitkijken over de polder en over de plas. De randen zijn goed ontsloten en leiden je langs een afwisseling van natuur, watersport, ontspanning en verblijf. Landschappelijke uitgangspunten zijn weidse actieve stranden in groene setting, rustige kleine verborgen stranden, intieme zones, natuurlijke beleving en intensieve watersport in een natuurlijke setting.

Wensbeeld plas-drasgebied Eendragtspolder

Weelderig/wild/nat/ecologisch: hier ligt een opgave in het verhogen van de natuurlijke dynamiek, beleefbaar via een netwerk van vlonders en paden. Er is ruimte voor (tijdelijk) ecologisch getint niche programma. Thema's zijn: natuurbeleving, educatie en waterbeheer. Het Recreatieschap wenst een recreatieve (fiets-/wandelverbinding) vanaf de Eendragtspolder (roeibaan) naar de Rotte (Rottedijk).

Klankbordgroep

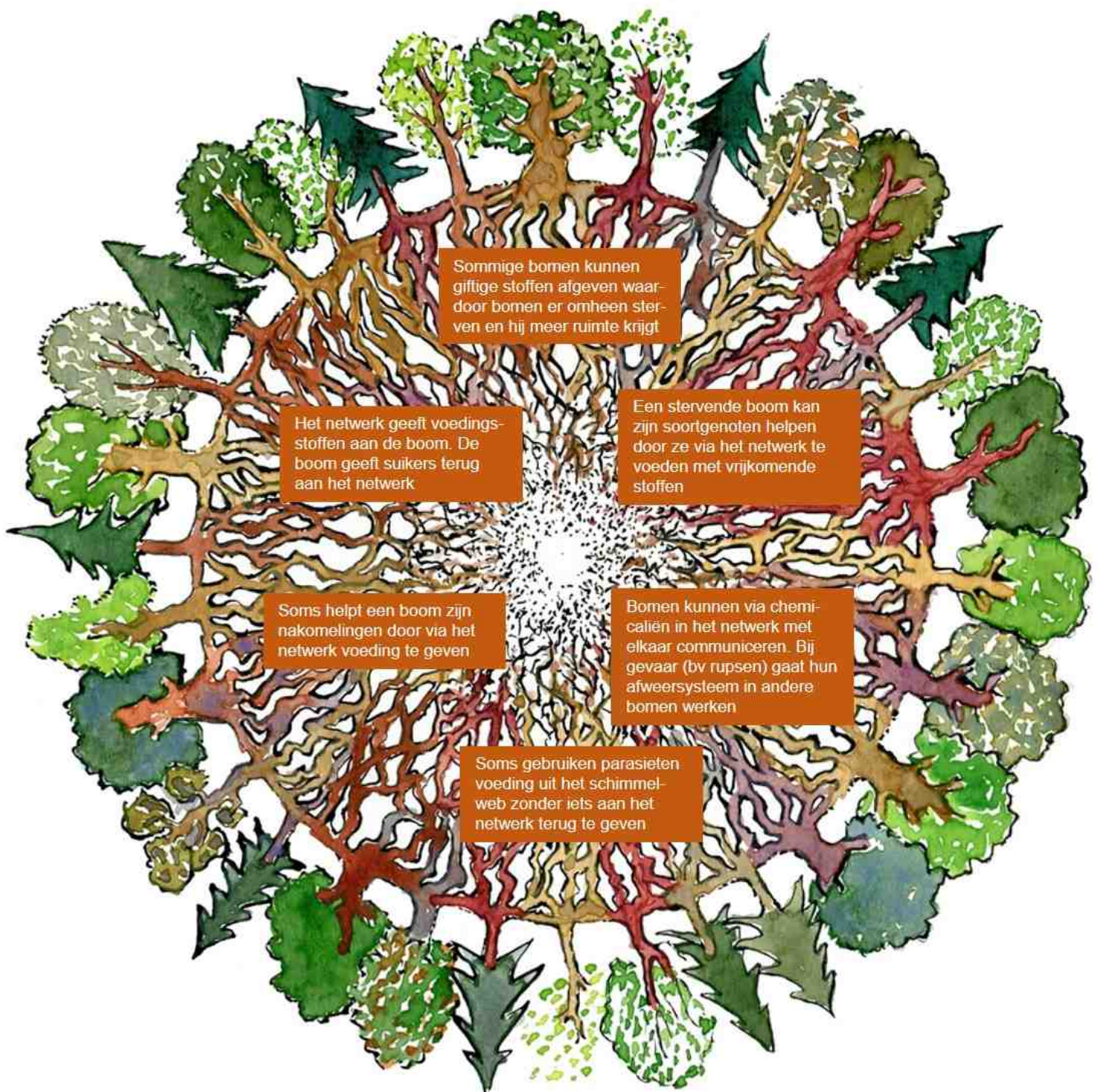
De belangrijkste stakeholders in het gebied (o.a. grondeigenaren, omwonenden, belanghebbenden en natuurorganisaties) kunnen hun input leveren in een hiertoe opgerichte Klankbordgroep. Ook Natuur- en Vogelwacht Rotta is uitgenodigd om hierin zitting te nemen. Eerst worden de mogelijkheden verkend om tot een integrale inrichtingsvisie te komen. Met andere woorden, gezamenlijk inventariseren welke kwaliteiten het gebied heeft die behouden moeten worden en welke knelpunten eventueel moeten worden opgelost.

Uit oogpunt van natuur(-beleving) zien de uitgangspunten er niet zo verkeerd uit. Op papier lijkt het er op dat in het plas-drasgebied de natuurfunctie leidend is. De praktijk is echter toch altijd wat weerbarstiger, nog even afwachten dus. Zodra er meer bekend is welke richting het op gaat, zal ik hierover weer berichten. ♦

Wood Wide Web

Verborgen onder onze voeten is een informatie-snelweg waarmee bomen en planten met elkaar communiceren en elkaar helpen. Deze snelweg bestaat uit schimmels en heet het *mycorrhiza-netwerk*, in moderne IT-taal: het *Wood Wide Web*. Aan elkaar gelinkte bomen kunnen hun burens helpen door voedingsstoffen en informatie te delen. Met dit ondergronds netwerk van schimmeldraden in en om hun wortels waarschuwen bomen en planten elkaar voor gevaar, voedt de oudere 'moederboom' de jongere en schenken stervende bomen hun resterende voedsel aan vitale bomen. In het kader van het thema dit jaar over bomen, is het ook interessant de 'roots' van onze flora te belichten. Wil je er meer over weten google dan maar eens woodwideweb

Tekst en foto Jan Smith

Laatst plaatste ik op de Facebookpagina van Natuur- en Vogelwacht Rotta bijgaande foto met het onderschrift dat het een roodborsttapuit betrof. Prompt werd ik door een bekend lid-vogelaar terechtgewezen dat het een paapje was. Met de vriendelijk bedoelde toevoeging dat ik volgend jaar de vogelcursus nog maar eens moest overdoen - en ik doubleerde vorig jaar al! Mijn excuus bestond eruit dat ik nog nooit een paapje voor de lens had gehad en dat alles moest wennen. Hoe kon ik mij toch zo vergissen, dacht ik en ik dook in de boeken. Tot mijn opluchting en ingetogen genoeg bleek echter dat foutieve duiding van dit vogeltje niet alleen mijn makke is.

De oorsprong van de naam paapje is niet bekend. De wetenschappelijk naam *Saxicola rubetra* betekent zoveel als 'in braamstruiken voorkomende rotsbewoner'.

(Ik denk daarbij: het zal wel, in De Groenzoom, waar ik hem tegenkwam, staan weliswaar wat verdwaalde braamstruiken, maar van rotsen is geen sprake.

Volgens 'Nederlandse Vogelnamen en hun Betekenis' (Blok en Ter Stege-1995) 'leggen sommige auteurs evenwel verband tussen de bruine tint van het verenkleed en het bruine habijt van kloosterlingen die vroeger papen werden genoemd.

Het gedrag van het paapje komt vrijwel overeen met dat van de roodborsttapuit...' (Ahaa!! Zat ik er toch niet ver naast.)

'... in Twente noemt men hem *waltapuit* en *grastapuit* door zijn aanwezigheid in struikgewas, houtwallen en kruidenrijk grasland.

De naam bruinkeeltapuit komt veel in de oostelijk grensstreek voor, waarschijnlijk omdat de Duitse naam *Braunkehlchen* is, wijzend op de roestbruine keel en borst van het mannetje van deze in ons land vrij schaarse broedvogel. Aan zijn 's zomers verblijf in den lande dankt het beestje zijn naam *zomerpaapje*.

Omdat de vogel, net als de roodborsttapuit graag een hoge paal of boomtop als uitzichtpost gebruikt, wordt hij in oost-Noord-Brabant nogal eens uitgemaakt voor *grauw paalvogelke* of *paalzitterke*.

En net als de tapuit jaagt het paapje in een kenmerkende laag golvende vlucht op insecten.

Hij zingt een kort, maar zeer melodius liedje en hoewel ietwat overdreven, is dat wel de reden dat hij in de noordelijke provincies wordt versleten voor *nachtegal*, *gaal*, *geale* of *gealtsje*.

De Vlamingen maken het helemaal bont, die noemen deze schitterende, kleurrijke verschijning domweg *koeivoetje*...

Waar dat nou weer op slaat? ♦

Rotta natuurwerk

Rien van der Vorm

Het broedseizoen is weer voorbij en dat betekent dat de Rotta Natuurwerkploeg weer onze pareltjes intrekt. Zoals elk jaar zijn we in het Koornmolengat begonnen om de rietveldjes te maaien en het vlonderpad weer begaanbaar te maken voor de vrijdagavondexcursies.

Ook zijn Klaas Verschoor en zijn mannen (kennelijk beroeren 'onze' vrouwen in het veld liever de zeis, rijf en riek . . .) voortvarend begonnen met de vervanging van de planken van het laatste deel van het vlonderpad. Hoewel, twee jaar geleden zijn we achteraan (bij het tweede hek) begonnen, dus eigenlijk zijn ze nu niet druk met het laatste maar met het eerste deel! De verwachting is dat deze werkzaamheden eind september klaar zijn. De natuurliefhebbers kunnen dan weer voor jaren veilig in het Koornmolengat genieten van alles wat er groeit en bloeit en altijd weer boeit, hoe vaak je er ook komt.

Ondanks (of misschien wel dankzij) de droogte en het warme weer is het riet in de polders explosief gegroeid, zo ook op het veldje langs de Hennipsloot in de Eendragtspolder. In een paar maanden tijd is dit veldje weer volgegroeid met riet, de prachtige pluimzeges zijn nauwelijks te onderscheiden, zie de foto's onderaan deze pagina. Eind juli zijn de natuurwerkers - op een van de warmste 30+-dagen - begonnen met het riet te maaien. Het rook er heerlijk naar watermunt, maar verkoeling werd vooral gevonden in (veel) water en zeer frequent 'overschaduwde werkoverleg'.

Evenals langs de Hennipsloot zijn inmiddels ook de veldjes in de Wiebertjes weer 'sinusgemaaid'. Dat wil zeggen, dat er steeds een beperkt (ander) deel wordt gemaaid, zodat er voldoende broeden leefgebied blijft voor soorten die van overjarig riet houden. De gewenste transitie tot bloem- en kruidenrijke veldjes voltrekt zich met wisselend succes, we zullen dus stug doorgaan met het 'ontrieten' van deze pareltjes.

Ondanks de droge zomermaanden lagen de ingezaaide vlinderydilles langs de Limiettocht en in het Offenbachplantsoen in Berkel er prachtig bij, met veel bloeiende planten en insecten. En die geven nu zaden voor vogels en muizen, die weer voedsel vormen voor de ransuilen die daar gebroed hebben: een succesvolle aanvulling op de voedselketen van meerdere soorten. Helaas zijn de graanakkertjes in de Kooipolder niet tot de gewenste groei en bloei gekomen. De akkertjes zijn overwoekerd door een keur aan planten die doorgaans als 'onkruid' worden geduid.

André Gouw: "Vanaf de werkvloer komen doorgaans de beste ideeën. In dit geval kwam vanuit het veld het idee om met een berrie (draagbaar) het gemaaid riet uit het werkerrein te transporteren.

De berrie blinkt uit door z'n eenvoud: het is niet veel meer dan 2 stokken met een lap er tussen. De stokken waren al gekocht en voor de lap moest nog een oplossing gevonden worden. Die oplossing lag bij de firma Paul & Paul uit Bergschenhoek, die een nog nieuw restant zonnenschermdoek welwillend ter beschikking stelde.

Na wat denkwerk en vooral veel naaiwerk van mijn echtgenote Gerda is Rotta een duurzaam stuk gereedschap rijker. En multifunctioneel! De berrie is ook geschikt als brancard of groeps-parapluie, -zonnenscherm, en -windscherm. Inmiddels is de berrie op 23 augustus met succes in bedrijf genomen.

Met dank aan André en (vooral) Gerda Gouw. © Henk Starink

Begin augustus werden we door het Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard (HHSK) benaderd voor advies voor het ophogen van de veendijk van het Koornmolengat langs het fietspad. Het plan om die waterkering gemiddeld zo'n 10 tot 20 centimeter te verhogen lag er al en staat niet ter discussie. Gevraagd naar het waarom werd gezegd dat dit zo om de 8 à 10 jaar gebeurt om de nodige stevigheid te behouden. Hoewel het HHSK liever geen bomen op de dijk heeft, kunnen de knotwilgen en essen blijven staan. Ook de grote wilg bij het eerste hek hoeft niet te wijken (staat niet in het hart van de dijk). De werkzaamheden beginnen naar verwachting in oktober/november. Het aangezicht van het Koornmolengat zal, behoudens eerst de kale grond, niet significant afwijken van het huidige. Afsproken is dat wij alvast beginnen met het kortzagen van de vlierstruiken en (hoogopstaande) onderbegroeiing. ♦

Het rietveldje langs de Hennipsloot in de Eendragtspolder. © Arend Hoogeveen

Gehoord, gezien of gelezen

In de Bleiswijkse Zoom is Staatsbosbeheer voortvarend aan de slag gegaan met het omzagen van essen op risicovolle locaties langs wegen, fiets- en voetpaden. Als je over de Rottedijk fietst of loopt, zie je grote stapels omgezaagde essen liggen. Op zich geen vrolijk gezicht, maar Cees van der Burg las een interessante publicatie van de Wageningen University & Research over de mogelijke toekomst van deze bomensoort. Het geeft weer een beetje hoop.

Niet alle essen hebben last van essentaksterfte.

Uit nieuw onderzoek van Wageningen University & Research blijken duidelijke verschillen in gevoeligheid voor essentaksterfte tussen verschillende essensoorten en cultivars. Dit betekent dat er op termijn waarschijnlijk alternatieven zullen zijn om de voor deze ziekte gevoelige soorten te vervangen door minder gevoelige soorten.

Vorige week werd een veldproef afgerond met het nemen van monsters van meer dan 700 essen, die in het laboratorium verder zullen worden geanalyseerd. De voorlopige resultaten laten zien dat er duidelijk verschillen in gevoeligheid zijn; niet alleen tussen de geteste essensoorten, maar ook tussen selecties uit die soorten. Van de in het algemeen zeer gevoelige Europese es blijken niet alle cultivars even gevoelig. Momenteel worden de monsters van de veldproef verder geanalyseerd. De definitieve resultaten worden voor het einde van dit jaar verwacht.

Schimmel

Sinds een aantal jaren melden groenbeheerders in toenemende mate het afsterven van essen door essentaksterfte. Het probleem wordt veroorzaakt door een voor Europa nieuwe schimmel die rond 2000 vanuit het oosten van Azië via de Baltische landen naar Europa is gekomen en zich inmiddels over heel Europa heeft verspreid. De Europese essen blijken in het algemeen niet bestand tegen deze schimmel met het al genoemde resultaat: uitval op uitgebreide schaal.

Stedelijk groen

In het stedelijk groen worden meerdere soorten essen en cultivars gebruikt. Dit biedt mogelijkheden om te selecteren, mits er verschil in ziektegevoeligheid is tussen de soorten. In de veldproef zijn daarom in de afgelopen

3 jaar 15 verschillende essensoorten en 21 cultivars verzameld en onderzocht op gevoeligheid voor essentaksterfte. Hierbij zijn niet alleen de in Nederland algemeen gebruikte soorten en cultivars, maar ook een aantal onbekende cultivars en buitenlandse soorten. Doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de gevoeligheid van het huidige essensortiment om zowel de risico's van het huidige sortiment in kaart te brengen, als beheerders alternatieven te bieden voor de meest bedreigde essensoorten en -cultivars.

Zie voor meer informatie de presentatie Niet alle essen hebben last van essentaksterfte op de site van Wageningen University & Research. *Bron: Wageningen University & Research, 14/08/18* ♦

Verzamelde monsters die in het lab verder worden onderzocht op hun gevoeligheid voor essentaksterfte - foto Wageningen University & Research

RIDDERCATERING.NL

Uw evenement
compleet verzorgd in
goede handen!

Ridder
CATERING + EVENTS

Est. 1983

010-5 210 230

Ruimtelijke Ontwikkelingen in de Noordrand

Jaap van Lien

Het eind van een lange, warme en droge zomer is een mooi moment om de brandhaarden van de afgelopen maanden in ons werkgebied onder de aandacht te brengen. De gemeentebesturen van alle drie gemeenten waar wij onze activiteiten uitvoeren zijn bijna weer compleet. Er kan dus weer het een en ander verwacht worden. Wat gebeurde er intussen in ons werkgebied?

A16 Rotterdam

Begin juli maakten wij in ons Trefpunt kennis met een vertegenwoordiging van aannemerscombinatie De Groene Boog. Het ging om de omgevingsmanager die samen met de ecooloog het proces door het Lage Bergse Bos begeleidt. Ze werden vergezeld door de omgevingsmanager van Rijkswaterstaat. Het was een nuttig gesprek waarbij wij vooral aangegeven hebben wat ons bezighoudt: goede ecologische verbindingen en uiteraard ook de noodzaak om zoveel mogelijk schade aan flora en fauna te voorkomen. Een echt plan van aanpak was er nog niet. Wel werd duidelijk dat er snel begonnen wordt met het vrijmaken van het tracé door het bos. De aanleg van de landtunnel met de ondergrondse passages van de Bergweg Zuid en de Rotte nemen een groot deel van de aanlegtijd (totaal zes jaar) in beslag. Al met al een enorme ingreep in het landschap! Uiteraard worden er maatregelen genomen om de vleermuisroutes in stand te houden. Ook worden er noodbruggen geplaatst. Hoe er precies gewerkt gaat worden krijgen we later dit jaar te horen. We hebben in ieder geval afgesproken om op korte termijn een bezoek met hen te brengen aan het toekomstige werkterrein waarbij wij hopen duidelijk te krijgen hoe de ingreep in het bos er uit gaat zien. Op papier is dat allemaal niet zo helder!

Wilderszijde

De voorbereidingen voor de woningbouw in Wilderszijde naast en achter het gemeentehuis van Lansingerland zijn in volle gang, in ieder geval op papier. Omdat er een nieuwe Milieu Effect Rapport moet komen, vooruitlopend op het bestemmingsplan, werden wij in de gelegenheid gesteld om te reageren op een 'Startnotitie Reikwijdte MER Wilderszijde'. We konden aangeven waar het in de MER om moet gaan. Daarbij hebben we vooral aandacht gevraagd voor klimaatadaptatie, aanpassing dus aan het veranderende klimaat. De aanleiding was de uitzonderlijke zomer van dit jaar. Een prima mogelijkheid om juist voor dat probleem aandacht te vragen. Daar is ook duidelijk reden toe. We komen niet meer weg met te roepen dat het allemaal zo'n vaart niet loopt. De aanwijzingen dat er wel degelijk wat verandert zijn overduidelijk. Alle reden dus om juist nu de mogelijkheid aan te grijpen om op een andere manier naar de opzet van de wijk te kijken. Nu is er nog de mogelijkheid om er serieus rekening mee te houden. Daar hebben we voor gepleit en dat vanzelfsprekend gedaan vanuit onze achtergrond als natuurbeschermingsorganisatie: een groene, waterrijke wijk die meer verkoeling biedt, hoge duurzame bomen en meer ruimte voor de opvang en opslag van water in de wijk. Met bovendien een natte bufferzone aansluitend aan Park de Polder, het deel van Wilderszijde dat de bestemming had van 'tijdelijke natuur', een laag gedeelte van de polder dat eigenlijk al bestaat uit natte natuur. Het is eigenlijk wel vreemd dat we bij sterke neerslag het schone regenwater zo snel mogelijk naar de zee pompen in plaats van het zo lang mogelijk in de eigen omgeving vast te houden. Dat vraagt vanzelfsprekend ruimte, dus geld, maar je ontkomt er niet aan als je een wijk in de toekomst leefbaar wilt houden. Het masterplan voor Wilderszijde zal ongetwijfeld binnenkort gepresenteerd worden. Ik ben heel benieuwd hoe het er uit gaat zien.

Waterplas achter de boerderij van dhr. Koot op Oudeland. © Jaap van Lien

Nieuwe bestemmingsplannen Oudeland en de Hordijk

Voor zowel het bedrijventerrein Oudeland als voor de bouwlocatie Hordijk, beiden in Berkel en Rodenrijs, moeten er nieuwe bestemmingsplannen komen. Tijdens de vakantieperiode ontvingen wij voor beide gebieden het voorontwerp van het bestemmingsplan. Wij waarderen dat bijzonder, niet omdat we het zo leuk vinden om ons bezig te houden met bouwplannen, maar omdat bij elke ruimtelijke ingreep ook natuurbelangen zijn gemoeid. Voor Oudeland gaat het dan vooral om de enclave die gevormd wordt door de boerderij van dhr. Koot met de daarbij behorende waterplas die rondom ruimte biedt aan allerlei broedende vogels. Een pareltje op een industrieterrein dus. De bouwlocatie Hordijk vraagt om een andere reden onze aandacht. Er staan daar bomen die een schuilplaats bieden aan vleermuizen. Verder zijn wij betrokken geweest bij de plannen voor de natuurlijke inrichting van het terrein. Alle reden dus om de bestemmingsplannen en ook de plankaart goed door te nemen! ♦

Waarnemingpuntènèl

In de Aves Visum van juni 2018 heb ik onder het kopje Waarnemingpuntènèl gewaagd om volgend jaar uit te roepen tot het Jaar van de Meerkoet. Nou, pek en veren waren mijn deel. Hoe kwám ik er bij, meerkoeten zat, die kunnen zichzelf wel redden. En daar zit nou precies de crux. Die meerkoeten kunnen zich zo goed handhaven omdat ze: zelf nesten kunnen bouwen, hun territorium verdedigen, goed voor hun jongen zorgen, die kinderen na een bepaalde tijd het huis uitzetten en volhardend zijn.

Ondertussen worden er talloze bomen omgelegd om multiplex te maken voor domme uilenkasten, terwijl die bomen toch bedoeld waren om die uilen onderdak te verschaffen? Met dat pek en die veren is het overigens wel meegevallen. Pek (een oernatuurproduct) werd niet als milieuvriendelijk beschouwd en die veren, die lagen bij die vogelaars ook wat gevoelig. Met vriendelijke groeten, André (nestkastenbouwer)

Activiteitenkalender september tot en met december 2018

Rotta Actief - werken bij het Trefpunt:
Elke donderdag van 10:00-16:00 uur
Info: Jan Noppers

Rotta Natuurwerk - op locatie:
Elke donderdag vanaf 09:00 uur
Info: Rien van der Vorm

Vrije inloop Trefpunt:
Elke donderdag van 10:00 tot 16:00 uur
Elke zaterdag van 12:00 tot 16:00 uur

Natuurwerk Openbaar - op locatie:
Elke 1ste zaterdag van de maand
Info: Rien van der Vorm

Rotta Rangers:
15 sept Nieuwe natuuropdrachten
13 okt Herfstbeleving - paddenstoelen
17 nov Natuurwerk met Rangers
Info: Gert Jansen

Rotta Kapoentjes:
26 sept Rondstruinen in de natuur
28 nov Rondstruinen in de natuur
Info: Gert Jansen

Excursies Leden:
22 sept De Maashorst, Uden
20 okt Spookverlaat, de Wilk, Starrevaart
10 nov Haagse parken
Info: Hans Sanders / Pieter Wienbelt

Ledenavonden:
25 sept, 23 okt, 27 nov.

Bestuursvergaderingen:
11 sept, 9 okt, 13 nov, 11 dec.

Publiekswandeling:
8 sept Noordzijde Groenzoom
13 okt Paddenstoelen LBB
24 nov Nog nader te bepalen
Info: Hans Sanders

Attentie:

Voor tijden en verdere details zie de agenda op de website of de regelmatig per email verstuurd Nieuwsflitsen.

PADDOCK

ALLROUND CATERING

Uw visie is onze uitdaging

* **CATERING:** broodjes, hapjes, salades en buffetten

* **PARTYRENT:** verhuur van taps, tafels, glaswerk etc.

* **PARTIJEN:** in onze zaal of op een door u gekozen locatie

Paddock Catering
Hoefweg 53 - 2665 CC Bleiswijk
010-5210331

www.paddockcatering.nl

Toelichting activiteitenkalender

In de activiteitenkalender staan de activiteiten voor het komend kwartaal die bij het ter perse gaan van dit nummer bekend zijn. Kijk op de website voor de meest actuele informatie of lees de per email verstuurd Nieuwsflits. Hebt u geen internet, of na het raadplegen van de website nog vragen? Neem dan contact op met de persoon die bij de activiteit vermeld staat.

Neem bij wandelingen en excursies altijd uw verrekijker mee. Eventueel is er een verrekijker te leen mits u dit tijdig aangeeft. Stem schoeisel en kleding af op het te bezoeken terrein en het weer. Bij deelname aan Rotta Actief! en Rotta Natuurwerk is het verstandig om vooraf even contact op te nemen om kleding en schoeisel af te stemmen op de te verrichten werkzaamheden.

Bij auto-excursies rijden we zoveel mogelijk met elkaar mee. We streven ernaar passagiers zo gelijk mogelijk te verdelen over de beschikbare auto 's. Benzinekosten worden door alle inzittenden gedragen. Als vergoeding wordt per auto € 0,20 per gereden kilometer gerekend, verdeeld over het aantal inzittenden. Als iemand met de eigen auto wil rijden en geen passagiers heeft, zijn de kosten geheel voor eigen rekening. Chauffeurs die passagiers meenemen moeten een inzittendenverzekering hebben afgesloten. Consumpties en entreegelden zijn voor eigen rekening.

Doelgroepen

Openbaar	leden en niet-leden zijn van harte welkom, aanmelden niet nodig.
Ledenavond	alleen voor leden en donateurs, aanmelden niet nodig.
Cursus	alleen voor cursisten, dus tijdig vooraf aanmelden.
Rotta Onderzoek	inventariseerders en mensen met interesse voor onderzoek aan flora en fauna
Rotta Actief!	de werkploeg op donderdag, leden en niet-leden mogen meehelpen.
Rotta Natuurwerk	leden en niet-leden werken in de natuur, aanmelden niet nodig.
Rotta Varia	leden en niet-leden zijn van harte welkom, aanmelden niet nodig.
Rotta Kapoentjes	leden en niet-leden tussen 4 t/m 6 jaar zijn welkom, aanmelden vooraf noodzakelijk, vol is vol.
Rotta Rangers	leden en niet-leden tussen 7 t/m 12 jaar zijn welkom, aanmelden vooraf noodzakelijk, vol is vol.
Jong Rotta	leden en introducés vanaf 13 jaar zijn welkom, aanmelden niet nodig.
Wandeling	leden en niet-leden zijn welkom, aanmelden niet nodig.
Excursie	alleen leden, vooraf aanmelden, uiterlijk drie dagen voor de datum.

Locaties, informatie en aanmeld-adressen indien vooraf aanmelden nodig is

Afkorting	Plaats/gebied	Informatie bij	e-mailadres	Telefoon
BZ	Bleiswijkse Zoom	vacant		
EDP	Eendragtspolder	Dick Hoek	dickhoek@planet.nl	06 - 51 23 76 29
HBB	Hoge Bergse Bos	Aria van Ballegoie	avanballegoie@gmail.com	010 - 455 22 61
KMG	Koornmolengat	Cor van de Lustgraaf	puravid@kpnplanet.nl	06 - 29 24 27 69
LBB	Lage Bergse Bos	Rien van der Vorm	rienvandervorm@gmail.com	06 - 27 89 00 77
ZHP	Zevenhuizerplas	vacant		
Rotta Actief!	Trefpunt Rotta	Jan Noppers	jannoppers@gmail.com	010 - 418 47 76
Rotta Kapoentjes	Trefpunt Rotta	Gert Jansen	rotta.jeugd@gmail.com	010 - 511 57 20
Rotta Rangers	TrefpuntRotta	Gert Jansen	rotta.jeugd@gmail.com	010 - 511 57 20
Rotta Onderzoek	diverse locaties	vacant		
Jong Rotta	Trefpunt Rotta	Hans Sanders	hsas22@gmail.com	06 - 40 56 77 69
Rotta Varia	Trefpunt Rotta	Ad Somers	trefpuntbeheer@gmail.com	06 - 39 32 11 13
Rotta Natuurwerk	diverse locaties	Rien van der Vorm	rienvandervorm@gmail.com	06 - 27 89 00 77

Excursies en weekenden, informatie en aanmelden bij

Hans Sanders	hsas22@gmail.com	06 - 40 56 77 69
--------------	------------------	------------------

Vertrekpunten wandelingen, tenzij anders aangegeven

BZ	parkeerplaats bij restaurant 't Zeeltje, Kooilaan 3, 2665 KR Bleiswijk
EDP	parkeerplaats bij Zevenhuizerplas, Middelweg, Zevenhuizen
HBB	parkeerplaats Outdoor Valley, Hoeksekade 141, 2661 JL Bergschenhoek of Trefpunt Rotta
KMG	brug over de Hennipsloot bij restaurant De Roerdomp, Tweemanspolder 12, 2761 ED Zevenhuizen
LBB	bij restaurant 't Hoekse Hout, Bergse Bosdreef 6, 2661 GN Bergschenhoek
ZHP	bij restaurant De Strandgaper, Strandweg 1, 2761 DM Zevenhuizen

Indien onbestelbaar retour: Hoeksekade 164, 2661 JL Bergschenhoek

MB97 vrouwjesfazant

© Chris van Rijswijk

MB98 nijlgans

© Chris van Rijswijk

Mystery Bird

Chris van Rijswijk

MB 97

Dit betreft een vrouwtje fazant. Jammer dat de staart niet op de foto staat. Die is bij het vrouwtje niet zo lang als bij het mannetje.

bonusvraag

De bonusvraag bij MB97 en MB98 was wat deze twee met elkaar gemeen hebben. Ze komen beide voor in het Rottemereengebied, ze kunnen vliegen, ze hebben beide een snavel of ze leggen allebei een ei? Nee, dat is niet wat ik bedoel, hè! Wat deze vogels gemeen hebben, is dat het exoten zijn. Een exoot is een soort die zich met behulp van de mens heeft gevestigd in ons land, terwijl die oorspronkelijk hier niet voorkomt. Een halsbandparkiet is zo'n soort. De fazant en de nijlgans ook. Het kan ook een zoogdier, een insect of een boom of plant zijn. Zo zijn er in ons kikkerlandje vele exoten te vinden. Is dat erg? Daar kun je over twisten. Zolang het geen bedreiging is voor inheemse soorten mijns inziens niet. Het probleem is dat dit niet altijd helemaal duidelijk is. En een exoot kan ook pas na een aantal decennia een probleem worden. Altijd voorzichtig zijn dus met die exoten en nooit met opzet een diersoort zomaar loslaten in het wild. En oh ja, niet van elke soort is helemaal duidelijk of het een exoot is. Een knobbelzwaan is daar een voorbeeld van. Niemand weet zeker of dit wel een inheemse soort is. We geven hem het voordeel van de twijfel.

Bijgaand 2 nieuwe foto's. Je kunt je oplossing naar mij mailen (cdvrijswijk@gmail.com) of zelf de antwoorden onthouden. De oplossing staat in het volgende nummer. Kijk ook eens op mijn website: www.birdshooting.nl. Succes... ♦

MB 99

© Chris van Rijswijk

MB 100

© Chris van Rijswijk